

Отримано: 18 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 23 лютого 2019 р.

Прийнято до друку: 28 лютого 2019 р.

e-mail: _tarnavska.kateryna@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-12(40)-164-167

Шульга К. Д. Оцінка правового поля укладання та здійснення угод консолідації банків в Україні та в міжнародному банківському секторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*: науковий журнал. Острого: Вид-во НАУОА, березень 2019. № 12(40). С. 164–167.

УДК: 336.71:334.758

JEL-класифікація: G20, G28

Шульга Катерина Дмитрівна,

аспірантка кафедри менеджменту банківської діяльності,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОЦІНКА ПРАВОВОГО ПОЛЯ УКЛАДАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ УГОД КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ ТА В МІЖНАРОДНОМУ БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Стаття досліджує нормативно-правову базу щодо визначення понять та порядку проведення консолідаційних процесів банків України. У зв'язку з відсутністю чіткого визначення термінів «злиття» та «поглинання» та неоднозначністю їх тлумачень, відбувається гальмування розвитку цього ринку. Потенційні учасники консолідаційних процесів розглядають їх як надто складні до проведення та шукують інші шляхи розвитку бізнесу. У статті також проаналізовано нормативно-правові бази США, Європи й Азії, де консолідаційні процеси набули значного розвитку в усіх галузях економіки.

Ключові слова: консолідація, банк, закон, правове регулювання, злиття, поглинання.

Шульга Екатерина Дмитриевна,

аспірантка кафедры менеджмента банковской деятельности,
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

ОЦЕНКА ПРАВОВОГО ПОЛЯ ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СДЕЛОК КОНСОЛИДАЦИИ БАНКОВ В УКРАИНЕ И В МЕЖДУНАРОДНОМ БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ

Статья исследует нормативно-правовую базу по определению понятий и порядка проведения консолидационных процессов банков Украины. В связи с отсутствием четкого определения терминов «слияние» и «поглощение» и неоднозначностью их толкований, происходит торможение развития данного рынка. Потенциальные участники консолидационных процессов рассматривают их как слишком сложные к проведению и ищут другие пути развития бизнеса. В статье также проанализированы нормативно-правовые базы США, Европы и Азии, где консолидационные процессы получили значительное развитие во всех сферах экономики.

Ключевые слова: консолидация, банк, закон, правовое регулирование, слияния, поглощения.

Katerina Shulga,

post-graduate student of the Department of Banking Management,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

EVALUATION OF THE LEGAL FIELD OF BUILDING AND IMPLEMENTATION OF THE CONSOLIDATION AGREEMENT ON BANKS IN UKRAINE AND IN THE INTERNATIONAL BANKING SECTOR

This article explores the legal framework for defining the concepts and procedures for carrying out consolidation processes of Ukrainian banks. Due to the lack of a clear definition of the terms "merger" and "absorption" and the ambiguity of their interpretation, there is a slowdown in the development of this market. Potential participants in consolidation processes consider them as too complicated to conduct and look for other ways of business development. The article also analyzes the legal bases of the USA, Europe and Asia, where consolidation processes have gained significant development in all spheres of the economy.

Key words: consolidation, bank, law, legal regulation, mergers, acquisitions.

Постановка проблеми. Сьогодні консолідаційні угоди в Україні регулює багато нормативно-правових актів, але відсутня чітка регламентація проведення процесу консолідації компаній і банківських установ зокрема. Український ринок консолідації потребує ухвалення законодавчого акта, оскільки відсутність чіткості призводить до існування «рейдерських» явищ, а також отримання контролю над компаніями за допомогою простіших важелів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання консолідації банківських установ розглядали велика кількість науковців, таких як С. Д. Богма, Я. О. Гусєв, М. Я. Лисенко, А. В. Нікітін, Я. І. Чайковський, П. Б. Чурило, Ю. В. Тюленева та ін.

Мета і завдання дослідження. Мета статті – вивчити нормативно-правову базу регулювання консолідацій банків України, оскільки відсутня чітка правова база, яка б визначала правила проведення цих процесів у теперішній ринковій ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в Україні існує велика кількість нормативно-правових актів, у яких відображено деякі аспекти консолідаційних процесів, але відсутня їх чітка регламентація.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» банки в Україні створюють у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку. В Україні всі банки є публічними акціонерними товариствами. Угоди консолідації проходять у чотирьох формах продажу акцій, таких як:

1. Метод повного продажу – купівля контрольного пакету акцій, що становить більше 90% усіх акцій, у результаті чого банківська установа стає власністю покупця. Цей метод найпоширеніший.

2. Продаж банку з подальшим спільним веденням бізнесу.

3. Ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на внутрішніх фондових майданчиках.

4. Публічне розміщення акцій (ІРО) українських банківських установ на світових фондових біржах. ІРО має бути пріоритетним напрямом розвитку внутрішнього фінансового ринку, як альтернатива залучення стратегічних інвесторів і прямих продажів [6].

Цивільний та Господарський кодекси України побічно згадують ринок консолідації в розрізі форм реорганізації юридичних осіб. У Господарському кодексі визначено аспекти роботи об'єднання підприємств, тобто вже результату консолідації підприємств, поєднання їх майнових цінностей. Оскільки майже будь-яка процедура консолідації передбачає концентрацію суб'єктів господарювання та потребує надання дозволу на концентрацію Антимонопольного комітету України, це питання регулюють відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» підзаконних положень АКУ про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію) [4].

У Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» визначено особливості проведення процедур консолідації без визначення їх трактувань. У Законі України «Про господарські товариства» поняття «консолідація» не трактують, згадано ці поняття лише щодо способу реорганізації товариств у процесі припинення їх діяльності. У Законі «Про акціонерні товариства» прописано процедуру захисту прав кредиторів як учасників процесу консолідації: строки виконання вимог, особливості вирішення спірних питань правонаступником [2].

Наразі НБУ оптимізував процедуру консолідації банків, ухваливши Закон України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» [1].

Одним із основних досягнень цього Закону є те, що НБУ буде давати згоду на реорганізацію на етапі планування, а не фактичного виконання. Це перший крок до становлення нормативно-правової бази, яка дасть змогу полегшити процеси консолідації, таким чином забезпечивши подальший розвиток цього ринку в Україні.

До основних переваг спрощеної процедури реорганізації шляхом приєднання варто віднести такі:

- проведення процедури реорганізації шляхом приєднання за ініціативою банків,
- вирішення питання капіталізації банків лише за участю банків та без присутності капіталу держави,
- спрощений порядок проведення процедури, повідомлення про проведення реорганізації та ухвалення рішень про здійснення цих процедур,
- визначення попереднього висновку НБУ підставою для проведення процедури реорганізації за умови, що банк подав документи,
- визначення широкого переліку підстав, коли НБУ може відмовити банку в наданні дозволу на реорганізацію,
- спрощена процедура проведення конвертації акцій банку, що приєднується, в акції банку- правонаступника,
- упровадження запобіжних заходів до банку, що припиняє своє існування, за невиконання зобов'язань, пов'язаних з банківською діяльністю, зокрема й перед вкладниками та іншими кредиторами [1].

Всі завдання контролю та регулювання в царині консолідації банків в Україні покладені на Національний банк України, що створює додаткове навантаження на нього. Варто передати частину функцій у галузі регулювання, нагляду та контролю за ринком банківських злиттів і поглинань в Україні Антимонопольному комітету України, спеціальним комісіям та іншим органам, як це зробили зокрема у США та країнах Європейського Союзу.

Проаналізуємо міжнародний досвід регулювання процесів консолідації банків

США: США стали свідками найбільшої частки останніх операцій консолідації банків. США – один із найкращих прикладів причинно-наслідкового зв'язку між дерегуляцією банківського сектора та фінансовою консолідацією. Закон про банківську діяльність 1933 р., ухвалений у середині Великої депресії, обмежував як товарну сукупність, так і географічний розмах кредитних установ. Ці заходи були спрямовані на запобігання інфікування між різними типами установ, а також на пом'якшення конфліктів інтересів, коли банки зберігають власний капітал у компаніях, чії борги вони гарантують.

Закон про банківську діяльність передавав галузеві нормативні акти на державний рівень, щоб кожна держава мала різний ступінь обмежень. Законодавство зазвичай не підтримує міждержавне розгалуження, а в деяких випадках навіть розгалуження внутрішньодержавних структур, для обмеження концентрації в банківському секторі.

США продовжують мати надзвичайно велику кількість кредитних установ із багатьма бюджетними установами, «які є великими, але невеликі за обсягами їх вкладів». Роздрібний банківський бізнес у США залишився тим, що, по суті, є локальною, а не національною галуззю, з високими співвідношеннями концентрації в наданні банківських послуг лише у густонаселених районах. Щоб стимулювати подальшу діяльність з консолідації, регулятори можуть розглянути питання про скасування обмежень, що залишилися в роздрібному секторі [3].

Європа: Проаналізуємо європейський досвід регулювання консолідаційних процесів на прикладі Великої Британії.

У недавньому минулому Велика Британія запровадила низку регуляторних змін, які мають глибокі наслідки для структури банківської системи загалом і фінансових консолідацій зокрема. У період із 1970 по 1985 р. Об'єднання ощадних банків-опікунів (TSB) перетворило мережу місцевих ощадних кас з гарантованими державою пасивами у великий комерційний банк. Групу TSB приватизували 1985 року, а 1994 року прийняли в Lloyds Bank. Аналогічно Закон про будівельні товариства 1986 року дозволив демутуацію будівельних товариств і їх подальшу трансформацію в перелічені банки. Як наслідок, кількість будівельних товариств скоротилася з 190 1984 року до 59 – 2006 року, і більшість із десяти найбільших будівельних товариств 1986 року перетворилася на статус банку PLC до кінця 2000 року. Тоді як перетворені будівельні товариства були захищені від ворожих поглинань протягом перших п'яти років їх нового правового статусу, вони незабаром активно брали участь у консолідаційній діяльності фінансового сектора Великої Британії. Консолідація комерційних банків і перетворення будівельних товариств почастишали в 90-х роках. Це стосується як комерційних банків, які придбали колишні будівельні товариства, так і будівельних товариств, які перейняли давні банки, як приклад придбання «Галіфаксу» Банком Шотландії 2000 року. Будівельні товариства залишаються ключовим елементом банківської структури Великої Британії, оскільки вони становлять приблизно 15% загальної кількості кредитних установ і філій. Окрім Закону про будівельні товариства, закон про фінансові послуги 1986 року був основною частиною реформ у фінансовому секторі Великої Британії, які спільно називають «Великим вибухом». Зокрема, Закон порушив бар'єри для вступу банків до брокерського бізнесу шляхом скасування перешкод для конкуренції, таких як фіксовані комісії. Унаслідок хвиль консолідаційних процесів на різних ринках фінансових продуктів місцеві роздрібні банки або іноземні інвестори, які прагнули закріпитися на лондонському ринку, придбали багато фірм із цінними паперами Великої Британії. Через регуляторні зміни комерційні банки Великої Британії можна охарактеризувати як «обмежені універсальні». Тобто, коли є можливість конкурувати за традиційними бізнес-напрямами, банки відмовляються від володіння комерційними інтересами в небанківських установах. Як практично в усіх розвинених країнах протягом дев'яностих років кількість консолідацій різко зросла, що призвело до постійного перерозподілу «великої четвірки» – нині HSBC, Royal Bank of Scotland, HBOS та Barclays. Це спричинило високий рівень концентрації ринку в наданні банківських послуг приватним клієнтам, малим і середнім підприємствам, які виявили серйозні проблеми конкуренції на цих ринках [3].

Азія (на прикладі Китаю): Політична ініціатива передбачала активне просування приватної власності в банківському секторі Китаю. Роль уряду, будучи панівною силою на ринку, повинна була перетворитися на сприяння ринковій економіці. Це перетворення мали супроводжувати інші ініціативи, зокрема й заохочення іноземних банків купити частину в державних китайських банках.

Для створення спеціалізованих регуляторних органів у квітні 2003 р. Постійний комітет 10-го Національного народного конгресу затвердив пропозицію Державної ради про те, що Комісія з регулювання банківської діяльності Китаю повинна замінити Народний банк Китаю як головний наглядовий і регулятивний орган у банківському секторі. Відокремивши банківський регуляторний нагляд і грошово-кредитну політику та запровадивши Комісію з регулювання банківської діяльності Китаю, Китай зробив значний крок на шляху до посилення та збільшення ефективної банківської регуляторної бази.

Комісія з регулювання банківської діяльності Китаю взяла на себе регулятивну функцію, яку раніше виконували провінційні відділення НБК. Отже, як і в НБК, регулятивна структура в Комісії з регулювання банківської діяльності Китаю взяла на себе адміністративну роль, яку китайський уряд задіяв у своїй загальній адміністрації.

Створення Комісії з регулювання банківської діяльності Китаю як головного регулятора загалом розглядали як фундаментальний крок у напрямку посилення та збільшення ефективності системи банківського регулювання. Головне обґрунтування виведення регуляторної діяльності з боку НБК полягало в тому, що в разі участі як у грошовій, так і в регуляторній діяльності НБК знає конфліктів інтересів, викликаних взаємодією мікро (регуляторної) та макро (грошової) політики.

За останні роки Китай зіткнувся з ростучими ризиками у своїй фінансовій системі. З цією метою на Народному конгресі китайські регулятори банківського та страхового регулювання були об'єднані, і керівник цього органу разом із керівником Комісії з регулювання ринку цінних паперів у Китаї (КНДР) та Народним банком Китаю буде керуватися спеціальним комітетом уряду, створеним для координації регулювання, який називається Комітет із фінансового нагляду та розвитку [5].

Отже, вирішенням проблем регулювання консолідації може стати ухвалення окремого спеціального закону, який охоплював би питання порядку консолідації суб'єктів господарювання, систематизував би чинні норми, унеможливаючи зловживання на цьому підґрунті.

Основними методологічними принципами консолідації банків мають бути:

1. Пріоритетність інтересів суспільства, держави і банківської системи загалом та вкладників і кредиторів перед інтересами окремого банку.
2. Досягнення сегеративності – результативні показники діяльності новостворених банків мають бути кращі, ніж банків, що реорганізуються.
3. Застосування реорганізації як засобу активного оздоровлення проблемних банків.
4. Підвищення фінансової стійкості банків.
5. Забезпечення безперервної роботи банків, які реорганізуються.
6. Здатність банків-учасників реорганізації виконувати вимоги Національного банку України щодо формування статутного капіталу, дотримуватись економічних нормативів, забезпечувати беззбиткову діяльність.

Висновки з проведеного дослідження. Система правових норм відіграє важливу роль для формування вільного ринку в Україні, розвитку економіки, формування конкурентного середовища в банківській галузі. В Україні існує велика кількість загальних нормативно-правових актів, але спеціальне законодавство з питань консолідації відсутнє. Потрібно проаналізувати й упровадити іноземний досвід регулювання коопідаційних процесів для подальшого розвитку цього ринку в Україні.

Література:

1. Закон України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1985-19>.
2. Тюленева Ю. В. Нормативно-правова база регулювання процесів злиття та поглинання підприємств України. *Бізнесінформ*. 2013. № 9. С. 49–54.
3. Хагендорф Дж. Порівняння банківських злиттів Європи та США: Результати діяльності банків. 2008. URL: http://etheses.whiterose.ac.uk/779/1/uk_bl_ethos_491651.pdf.
4. Хоменко В. Законодавче забезпечення функціонування ринку М&А в Україні. *Юридична газета*. 2016. № 14. С. 13–16.
5. Хсу С. Нова система фінансового регулювання Китаю може не врахувати деякі ризики. *Forbes*. 2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2018/03/19/chinas-new-financial-regulatory-system-may-overlook-some-risks/#37054f72b975>.
6. Чайковський Я. І. Реорганізація банків як напрямок реформування банківської системи України. *Наука молода*. 2015. № 23. С. 112–119.